

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretulu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

**Cuventarea Escelentiei Sale P. Episcopu And.
Br. de Siaguna tienuta in 23. Oct. 1861. cu o-
casiunea inaugurarii si deschiderei Asotiatiunei
transilvane pentru Inaintarea Literaturii si
culturei poporului romanu.**

Èta, Domniloru! au sositu diu'a cea dorita pentru
infintiarea unei Asociatiuni, carea se aiba de problema
»literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.«

Marturisescu sinceru convingerea mea, ca eu pro-
blem'a asociatiunei nóstre o caracterizeziu precatu de
nabila si frumósa si unica in felulu seu astadi in in-
trég'a nóstra natiune din tóte partile, unde se afla ea,
pe atat'a si de seriósa si grea, pentruca cere o perse-
verantia de fieru si unu sacrificiu din inima. Acestea
le afirmez eu dupa natur'a scopului Asociatiunei, ca-
rele este inaintarea literaturii romane si a culturei po-
porale in deosebite ramuri prin studiu, prin elaborarea
si edarea de opuri, prin premii si stipendii pentru dife-
ritele specialitati de sciintie si arte.

Toti scimu, ca tieranulu, candu ara, nu cauta in-
dereptu, ci inainte, cá brésda sa se nu o gresiésca.
Inse factorii Asociatiunei nóstre, candu vréu se ne-
suiésca catra ajungerea scopului Asociatiunei, voru avé
a cautá mai antaiu indereptu, adica la studii clasice din
seculii vechi, si apoi voru avé a cautá inainte, adica a
cultivá limb'a nóstra dupa form'a sciintieloru clasice.

Anca mai debue se cautamu in trecutu si in altu
intielesu; va se dica: de si Asociatiunea nóstra este
cea d'autaiu in felulu seu la noi, totusi vocea trecutu-
lui ne spune, ca pelunga aceea, ca pana astadi n'am
avutu nici o Asociatiune formale, si din partea statului
recunoscuta si aprobata, carea s'aru fi ocupatu cu lite-
ratur'a romana si cu cultur'a poporului, dicu, pelunga
tóte acestea totusi au fostu barbati romani singlaratici,
cari prin scrierile sale si edarea acelor'a lu lumina s'au
meritatu premultu pe terenulu literaturii romane si alu
culturei poporului. Astfelu de barbati natiionali bine-
meritati pentru cultur'a literaturii romane si cultivarea
poporului romanu amu avutu noi si pana acum, si i

avemu si astadi pretutindeni, pe unde se afla natiunea
nóstra. Asiadara aducerea aminte de acesti barbati ro-
mani binemeritati reconcedu eu Asociatiunei.

Si in alu treilea intielesu dicu, ca debue se ne ui-
támu in trecutu pentru aceea, cá se nu se intemple si
in venitoriu literatiloru nostrii o asemenea vatemare, pre-
cum s'au intemplatu la anulu 1850, candu unu comi-
sariu imperatescu au incredintiatu unui preotu sasescu
traducerea unui opu metodicu din limb'a germana in
cea romana. Ceea-ce intielegandu eu [atunci, candu
4—5 coale se si tiparisera, am facutu pasii debuintiosi
si am nimicitu esírea la lumina a acelei traduceri. Inse
preotulu sasescu si-au pusu bine in punga onorariulu,
pentru o traducere miserabila. Eu anca atunci tradu-
cerea acést'a o caracterisai de miserabila, pentru-ca
parint'a sa intr'altelu cuventulu germanu „Methoden-
buch“ l'au tradusu pe romania „carte de modruri.“ Mi-
serabilitatea acestei traduceri de totu se da pe facia,
candu cuvintele romanesci „carte de modruri“ leam
traduce in germania; caci „carte de modruri“ nici candu
n'ar poté face in limb'a germana „Methodenbuch.“

Deaca mi se iarta a aminti aci, si alte imprejurari
fatale din anii mai de curendu trecuti, cari primejduiau
libertatea culturei poporului si onórea barbatiloru nostrii
intieleginti, atunci debue se aducu inainte asa resu-
cola a fostului Ministeriu de invetiamentu, prin carea
cartile acelea, ce s'au compusu sub manuducerea mea
prin intieligintii nostrii, s'au tiparitu in tipografi'a nóstra
diecesana si apoi s'au introdusu in scótele nóstre po-
pulare, s'au pusu in capu de a le oprí de 'ntrebuintiare
si a 'ntroduce altelu, pe care nisce creaturi de ale lui
necunoscutu pe terenulu literaturii nóstre leau com-
pusu si leau tiparitu in Viena. Acel'asi Ministeriu au
pretinsu dela mine in anii trecuti, cá pe profesorii gim-
nasiului nostru din Brasiovu sei tramitu la Vien'a spre
depunerea esamenului de cualificatiune profesorale;
sciindu eu, ca esaminarea aceea se face prin o co-
misiune statatóre din membrii de religione si natiune
straina, am remustratu pe bas'a anomaliei, ce ar' urma
de acolo, candu profesorii unui gimnasiu romanu de

relegea orientala ortodocsa ar' debuí se depuna esamenu de cualificatiune profesorală inaintea unei comisiuni de religiune si natiune straina. Dar' si mai multu se ve spunu. Acelu Ministeriu, intielegundu, ca Episcopi'a n'óstra s'au radica o tipografia inca la anul 1850. si aci tiparesce carti bisericesci si scolare spre acoperirea proprietorilor lipse si spre inaintarea culturai poporului, m'a trasu la respundere de a me dechiará, ca Episcopi'a n'óstra, pe carea Ministeriulu de cultu se 'ndoia a o recunósce de priimita din partea statului, de si Maiestatea Sea Imperatu o tractá cá pe un'a recepta, dicu, Ministeriulu de cultu m'au trasu la respundere de a ne dechiará, ca Episcopi'a n'óstra de unde si-au capetatu dreptulu de asi poté radica tipografia? Acestea am aflatu de debuintia a vi le comunicá, domniloru! cu acésta ocaziune, cá se ve incredintia despre neadormi'a priveghiare a ierarchiei biserice n'óstre pentru sustinerea libertatii binesocotite in cultur'a poporului si spre mantuirea onórei barbatorilor nostrii intieliginti, precum si pentru adevieria acelu adeveru, ca caus'a cea drépta, ce o am reprezentatu eu in aceste trei obiepte si in alte multe au esítu din luptele susatinse cu triumfu!

Aceste esemple le am adusu inainte aci spre acelu scopu, cá sa aretu debuintia cea imperativa pentru védi'a si auctoritatea Asociatiunei ce membrii ei voru fi indetorati a o sustiené si immulti prin studiu, prin elaborarea si edarea de opuri literare, cecece, precumu am dísu mai susu, nu se póte ajunge fora pastrarea unei seriositati si perseverantie, ce sciintiele dupa natur'a loru o pretindu dela toti aceia, cari vreau a se ocupá cu ele.

Acestea premitendu, trecu la obieptulu dílei, si asiá pe bas'a resolutiunei imperatesci din 6. Sept. a. c., ce mi s'au impartasitu prin decretulu gubernialu din 26. Sept. a. c. N. 7693. prochiamu Asociatiunea Transilvana pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu de Asociatine publica si recunoscuta de statu in intielesulu statutelor sale din 21. 22. si 23. Martiu 1861, si provocu adunarea, cá se pasiésca la constituirea Asociatiunei in sensulu sectiunei II. din Statute, apoi in sensulu sectiunei III. la alegerea oficialilor Asociatiunei si in sfarsítu in intielesulu sectiunei IV. la prefigerea terminului pentru cea mai d'aprópe adunare generale.

Si asiá implinidu insarcinarea DVóstre din 10. Maiu 1860 si din punctulu 4. si 5. ala protocolului conferintiei de sub ¹¹/₂₃ Martiu 1861, cá sa ducu corespun-

dintiele cele debuintiósce pentru infintiarea acestei asociatiuni, cecece cu ajutoriulu lui Ddieu am si ajunsu, predau adunantiei constituante scaunulu onorificu alu presiediului ce l'am ocupatu pan'acum din increderea D-Vóstre, si in sfersítu redicandu simtiemintele sufletului catra ceru dícu: Domniloru! m'és'a dulcui maicei n'óstre este pregatita pentru óspeti multi, maic'a n'óstra a fostu pan'acum imbracata in doliu, dar de acum inainte se imbraca ea in haina de nunta si poftesce la mésa pe toti fii sei, cá se stralucésca si ea in si cu cas'a sá si se inoiésca pe fii sei precum se inoiescu tineretiele vulturelui, si se róga lui Ddieu dicandu: Dómne alu poteriloru, fi cu asociatiunea acésta acum si totdeun'a; caci totu darulu devarsitu este de susu dela tine parintele luminilor. Amen!

La cuventulu de mai susu alu Esel. Sále, D. canonicu Timoteu Cipariu rosti urmatóri'a vorbire infocata si petrundietóre. care fú intrerupta de nenumerate ori prin „se traiésca“:

Esclentia, Domni si frati!

Candu ne uitámu inapoi la istori'a poporului nostru si mai alesu la a natiunei n'óstre din asta patria dulce, carea e antaniulu léganu alu viatiei romane pe aceste locure nordice-orientali, mai ca nu aflámu in seri'a atatoru mari seculi dela inceputulu celui alu doilea alu erei crestine pana acum peste mediuloculu alu celui de alu XIX. de catu numai díle de lacreme, de doreri si de suferintia de tóta forma; er' dílele de bucuria pentru poporulu romanu si pentru natiunea n'óstra transilvanica in specia au fostu mai pucine si mai rare decatu p'én'a de corbu albu. Cultur'a romana ce au adusu cu sene in Dacia din alte parti a le lumii mai fericite si mai desfatate, si s'au straplantatu in acestu pamentu rece si inghiatiatu, cultur'a de carea marturiseu tóte ruínele si tóte anghiurele patriei n'óstre, acele 40 de cetati ce le numera Ptolomeu in geografi'a sa cu numele abia cu 50 ani dupa stramutarea nostra in acestu Babilonu, — tota, mai tota cadíu preda gentiloru barbare, care in ante de a predá Greci'a si Itali'a, Aten'a si Rom'a se paru cá din pred'a patriei n'óstre si din ruin'a culturai romane de pe acestu pamentu si-au luatú gustu de a se incrunta in ruínele si ale celoru alalte provincie din imperiulu romanu. Din acésta ruina totala a natiunei numai Ddieu scie cum amu scapatu, numai cá prin minune, si numai cu pelea si cu viati'a,

caci acele incursiuni si predatiuni nu numai ne au rapitu averea si cultur'a ce o-amu avutu, ci ne au rapitu si mii de mii de suflete de ale fratiloru séu parintiloru nostri, si déca ar' fi fostu mortea loru numai corporale, mai pucina le-ar' fi fostu si amaratiunea, inse decatu mórtea naturale mai este morte si mai cumplita pentru omu, sclavi'a, despartirea de ai sei, si mai pe susu de tóte sentiulu unei ruine nationali; caci nece o dorere póte se se asemene cu acea dorere, candu vede, omulu nu numai perirea sa, ci vede deodata si perirea a unei patrie, a unei natiuni intregi, mai fóra nece una sperare de o redicare din aceea perire. Inse din tóte aceste ruine providenti'a ne-a conservatu inca in aceste doreri cumplite, unu tesauru nepretiu, care nu ni l'au potutu rapí nece sabi'a invingatoriului, nece crudínea tiranului ce domnea pe corpurele nóstre, nece puterea fisica, nece politic'a infernale, — unu tesauru nascutu cu noi dela titiele mai cei nóstre, dulce ca sarutarile maicutieloru candu ne aplecau la senulu loru, tesauru mai scumpu decatu viati'a, tesauru care de l'amu fi perdu, de l'amu perde, de vomu suferi vre unadata, cá cineva cu puterea au cu insielatiunea au cu momelile se ni-lu rapésca din mainile nóstre, — atunci mai bine, mai bine se ne inghitia pamentulu de vii se ne adunámu la parinti nostri cu aceea mangaiare, cá nu amu tradatu cea mai scumpa ereditate, fóra de care nu amu fi demni de a ne mai numi fiii loru: limb'a romanésca. — Ci sperámu in providenti'a divina, sperámu in virtutea neinfanta a natiunei, pe care intru atati seculi nece in cea mai apusa sorte a ei nu a tradatu — o; sperámu in marii barbati si insufletiti fii ai natiunei, cari mai alesu in aceste tempore critice, in care se tractéza cestiunea de a fi au a nu fi, cu tota barbati'a demna de unu romanu vechiu, cu tota resolutiunea nefaciari, si cu pén'a si cu cuventulu si cu fapt'a au spriginitu si spriginescu caus'a nationale, caus'a culturei, in beserica, in scóla, in politica; cari si-au intorsu tota influenti'a, si pusetiunea; si n'au crutiatu nece ostenele, nece spese, numai si numai cá sesi spriginésca pe acésta natiune, cu alu careia nume se lauda si a careia limba o vorbesce.

Chiaru si asta di solene, ce ne a adunatu din tóte partile patriei, e unu testimoniu alu vietiei romanesci si o protestatiune mai solene decatu si juramentulu ca natiunea romana nu vrea si nu va suferi nici o data, cá se apuna din seri'a natiuniloru cá romana, ca nu vrea si nu va suferi nici o data aceea batjocura cá se se lapede de alu seu nume si de a sa limba in

favórea nici celei mai culte natiuni si limbe in lume, cu atatu mai pucinu in favórea ori-carei alte, carea eri alalta eri érá inca neculta, barbara, si care pana si astadi inca nu si-a scuturatu rugin'a ce o rodea pana la anima inca inainte de 20—30 ani, séu inainte cá de o suta de ani. Acésta adunare atatu de numerosa, atatu de stralucita, de atati barbati bravi si demni, cari au atata bucuria nu-si pregetara, nici ostenel'a nici spesele cá se alerge aici in departare si se ie parte la acesta serbatoria nationala, e unu documentu neinfantu, ca se simtu maretu a fi fii a natiunei romane si a se numi cu numele stramosiescu. Natiunile, cari viséza si traescu in acelu visu desiertu, ca ore-cum si óre-candu totu voru se aduca pe Romanu, cá se-si despretiúesca limb'a si se adozeze pe alt'a straina, cari nu se potu desbaerá de ilusiunile loru ca romanulu va mai voi a se impená cu penele straine si voru inavuti seraci'a acestoru natiuni gamfate si pretensive, — depuna-si o-data pentru totdeuna tóte ambitiunile reu calculate, desceptese din vis'a loru si nu se mai nutrésca cu ilusiuni seci si amigatórie. Ca amen, amen le dicemu joru, ca mai curendu va trece ceriulu si pamentulu decatu se se mai prefaca romanulu in cea séu cea natiune. De romanu cá natiune dicu nu de romanu cá individuu, ca deca au fostu impregiurari, candu cate unu bietu de romanu, au de fóme, au de goletate, au de crecare ambitiune, au de vr'unu altu calculu s'a departatu de trupin'a natiunei sale si s'a inochiatu cá unu olivu domesticu in olivu selbatica, ast'a s'a pututu intemplá, póte ca se va mai intemplá, si póte ca chiaru si in dilele nóstre se vedemu cu ochii asemni templari; sei lasámu inse in numele lui Ddieu, se-si caute fericea si repausulu animei unde le place si unde speréza se le afle — ci romanulu cá natiune, pe carele 17 seculi l'au strambatu la pamentu in adeveru, ci nu l'au ruptu, nici la smultu din radecina, si deci inainte se mai tréca si de 17 ori-cate 17 seculi, totu romanu va remané, de s'aru duce si cu miile instrainandu-se; ast'a ne e credinti'a neclatita, si sperámu ca toti cei ce nutrescu asemene credinti'a nu se voru rusiná caci mai meduósa e trupin'a ei decatu se se usce, déca se si usca multe si ori-catu de multe ramuri din corpulu ei; cá unu agru fructuosu, carele e in stare nunumai a nutri graulu din destulu ei si polomid'a, ci polomid'a se va arde ér' graulu se va aduná si érase se va semená, cá sementi'a se nu-i lipsésca in tóta eternitate.

Ci nu voiescu a me intinde mai departe macaru ca multe s'aru mai puté dice si aduce din viati'a

natiunei, ce demustra in vederatu, ca desierte suntu tôte sperarile, ilusiunile, visale, indesiertu tôte amagirile, magulirile, momelele, indesiertu tôte sofismele si machinatiunile tuturoru cari mai ducu si tragu sperare, ca dor' dor' din romanu voru puté face altu poporu nordicu au asiaticu. Unu razimu natiunalitateri romane se implanta astadi, ci sperâmu ca asemeni razime de asta si de alte forme se voru implanta si deci inainte si mai multe si mai poternice.

Se urâmu dar acestei tenere plante, ce astadi se implanta in a dâu'a a nôstra patria, se-i urâmu binecuventare dela celu ce sustiene si spriginesce tôte, cá cu ajutoriulu celui Préinaltu si cu zelulu invapaiatu alu natiunei nutrita si crescuta se ajunga catu mai curendu la statur'a normale, in carea se inverdiésca, se infrundiésca si fructure in miite se aduca de bunu si dulce gustu tuturoru romaniloru, fructure de cultur'a si propasirea in tôte ramurile sciintiei, artei si civilisatiunei. Se urâmu Domni si frati si acelu mare barbatu alu natiunei, carele dela inceputu cu caldura a cuprinsu la senu-si si fora pregetu a condusu pana in momentul de acum ide'a acestei asociatiuni, care astadi din idea trece in realitate. Sei urâmu din anima caldurósa, cu sinceritate nefaciurita si cu resunetu strabatatoriu, cá celu ce l'a inaltiatu la acésta mare trépta se-i insulle portarea de grige parintésca pentru natiunea romana, nunuma in cele sante si Ddiesci, ci si in cele ce se tienu de bunastarea unui poporu demnu de o sôrte mai buna, de buna starea nunumai materiale ci si mai vertosu de aceea stare eminente, ce distinge pe o natiune culta de catra unu poporu, precum cuventulu destinge pe omu de alte vietuitoré pe acestu pamentu. Se-i urâmu cá se-si védia efectuate intentiunile marenimóse ce le nutresce catra natiunea romana se-si védia natiunea fericita, mai fericita decum o aflase la inceputulu pastoriei sale; se-si védia mangaiarea cu ochii, repausulu si multiamirea sufletului inca si in viati'a acésta. Sei urâmu dile fericite, in midiloculu natiunei ajunse la fericire, dile multe si impreunate cu ne'ncetata multiamita din partea acestei natiuni bune si teneru semtitorie; ceréndu si rogandu-ne, cá si de aci inainte se binevoiésca a cuprinde si-a adapostí, a ajutá si a spriginí acésta tînera societate, pe care o-a iubitu si o-a ocrotitu dela léganu pana in momentul de facia. Se traiti Eselenti'a Vóstre!

T. Cipariu m. p.

Scóla districtuala principala in Lapusiulu ungurescu.

De multu erá sentitu defectulu unui institutu mai inaltu de crescere cá o lipsa de tôte dile la poporulu romanu de ambe confesiunile in partea nordica a Solnocului din Iantru, in departare dela Clusiu de 12, dela Baia mare 6, si dela Nasaudu de 9 miluri, unde bietii parinti si de altmîntre cei mai miseri in tóta Tni'a nu potu concurge cu pruncii sei, cei insetati de nectarulu sciintieloru; — provedinti'a inse voi cá acestu meritu filantropicu se se ascrie binemeritatului fostu preturo c. r. cercualu Dlui Elia Mitkiewicz, impreuna cu D. protopopu tract. I. Dragomiru, sub auspiciile Il. Sale D-lu; episcopu diecesanu I. Alexi.

Incá in anulu 1854 se contielésa susu laudatulu D. preturo cu protopopii tractuali despre crearea unei scoli paritetice in Lapusiulu ungurescu, in care toti pruncii din cercu fara distingere de confesiune se se primésca, si poporulu imbracisí acestu planu cu nespusa bucuria, oferindu-si dupa puteri tôte cele trebuintóse pentru sustinerea scólei, — abí se statori principiulu, si éta se dechiaréza cu intielesu comunu si cerculu Cap. - Monostoru din districtulu Chiorului de a concurge la scól'a infiintienda in Lapusiu, care avéndu devis'a „*viri-ribus unitis*“ s'a si primitu, in 1856 s'au inceputu prelegerile in casa inchiriata, si s'au facutu repartitia pentru adunarea materialului de casa scolara, in 25. Iuliu 1858 s'a santitu fundamentulu scólei dupa datina prin Il. Sa D. episcopu Alexi, in vér'a acelu anu vediuramu edificiu crescundu si radicanduse cá zidurile Troiei la music'a lui Orfeu, si in primavér'a anului 1859 edificiu ce ar' face onóre si fala ori-carui orasiu in patria, cu unu etagiu cu 6 odai, si in facia pamentului 4 odai mari gata pentru 4 clase, se inaugurá spre scopulu meritu.

Edificiuulu calculatu gata constá la 4000 f. ci comunele s'au ajutatulu multu candu au prestatu singure materialulu, numai maestrii au constatu mai multu.

Cu durere cauta se amintescu trist'a intemplantu si læcun'a ce se viresce aci in anele scólei aceste; Sattan'a care mai voesce a mirosí tamaia suntita decatu a suferi contielegerea intre fratii de unu sange, 'si virí si aci unghile cele aducatorie de peritiune, cá planulu cu una trasura se-lu nimicésca. — Cineva din clerului romanu orientalu a cercului scolariu — fia ertatu — a denuntiatu la ven. Consistoriu Sibianu scól'a, „cumca adeca in scól'a acésta se descépta idei pré liberale,

scól'a acésta e propaganda de catolicismu, tineretulu gr.-resariténu se strica si periclitéza, cantarile bisericesci nu se propunu, etc. de feliiulu acest'a, — in a carei urmare Esel. Sa D. eppu de Siaguna prin unu cerculariu indreptatu catra D. protopopi concernenti sub asiom'a ca tóte scóele au se fia strinsu confesionale⁴ absolvéza, ba opresce pe poporulu gr.-neunitu de a mai contribuí ceva la scól'a centrale paritetica din Lapusiulu unguurescu, si se dice apriatu in acela ven. cerculariu cumca totu ce au prestatu comunele gr.-res. la scóla se remana de pomana.

Prin acestu pasu a fratiloru neuniti nu afirma cumca s'au nimicitu si crucisiatu planulu originariu, pe tóta intemplantarea ni-s'au pusu pedecile cele mai grele, caci din 80—85 comune curatu romane abia a remasu contributórie 46, — ci bravii romani totu n'au desperatu, ci se alipia cu mani cu picitóre de caus'a scolara, panace in iérna an. 1859 se tramisera dela guvernulu c. r. trans. o comisiune investigatória, se decida care comune neunite voescu a mai contribuí si care nu, in persónele DD. consil. scolari Dr. Vasiciu, C. Festl, Translatorulu Muresianu, Trombitasiu dela M. Osiorheiu; ci nici acum nu se deslipescu comunele tóte pana ce in urma pentru evitarea frecariloru eventuale c. r. guvernulu fú silitu a eschide cele din urma 12 comune neunite dela contribuíri, — déci cade sórtea scólei singuru pe urmerii unitiloru, ci éra li-se adauge necadiulu cu catolicii din 3 comune mestecate, cari pretindu dreptulu de a pune unu alu 2-le invetiatoriu, catolicu cu léfa de 300 f. — in contra acestor'a in sa se facura proteste la locurile mai inalte, precum si in-contra denumirei scólei de „catolica germana“ — Vedi Fói'a pentru minte etc. Nr. 44. 45 1860. Soborulu din Suci de josu.

Sustienerea si acoperirea speseloru acéstui institutu se hotari dela in. c. r. Locotenintia cu dtulu 4. Dec. 1858 Nr. ¹⁴⁸¹¹/₂₁₇₂ din repartitiunea dupa f. de dare: ér' unde s'au pututu se acopere din venitul crasimeii de 3 luni, fenulu satului, interesele imprumutulu natiunalu etc. ce prin organele respective se depune la perceptorulu c. r. — aceste 46 comune confescescu anuatu 1224 f. din care 1090 servescu de salarie docentiloru, ér' restulu de 134 f. cu altii o suta ce se percipéza dela straini sub numire de tacsca scolara (Schulgeld) s'au strapusu casei c. r. spre fundarea unui capitalu scolariu. — Scolarii gr.-neuniti cá si altii straini se primescu numai pe langa depunerea tacsei de 3—4 f. pe anu.

Studiile predande in scóla Lapusiana sunt: religiunea, legerea romana, ungara, germana, gramatic'a romana, ungara, (germana acum mai pucinu). Istori'a patriei, geografi'a, calculatulu, desemnulu, geometri'a, istori'a natnrale, economi'a, fisic'a, si cantarile. Scolari sunt pe fiacare anu cate 100—120, dintre cari 60—70 gr.-cat., 20—40 gr.-orient., 10—20 rom.-cat., 3—6 reformati, 2—4 israeliti din partile Ungariei cate 10—20.

Suplenti de invetiatoriu au fostu in 1857 bravulu teneru pedagogu Iacobu din Feldru, in 1858 Elie Bericiu, in 1859 s'a denumitu provisoriu 3 docenti I. Busitie, cá docinte primariu cu léfa de 420 f. relotu 52 f. Laur. Caba, docinte si catechetu cu 367, Teodoru Rortariu cu 252 f. P. Lucas Nagy, catechetu roa.-cat. cu 52 f. pe anu.

Disolvanduse oficiulu cercualu c. r. cá patronatulu scólei, amu remasu fara patronu prin urmare nici de léfa profesorileru nime nu a purtatu grige, ci ei din 1. Maiu a. c. se lupta cu ce mai mare lipsa materiala, D. jude cercualu — altu cum romanu — voesce cu orice pretiu ruinarea, si pe sate agitéza in contra, dicundu „ca nu va mai ingreuná in viitoriu comunale cu scóle, caci cine voesce a ambla, acolo e Baia-mare, Clusiu, Sibiu, acolo au amblatu Dlui, scóla din Lapusiu e zidita pe nasipu“ — ba din mandatulu Cottului restantiele scolare s'au depusu la Dlui, vomu vedé catu de fidelu vá manipulá cá se ne putemu percipá lefile.

Cu reformele constitutionale 23 de comune a caditu in districtulu Chiorului si sperámu cumca zelosii nostri oficiali romani dela Siuncuta nu-si voru trage nici pe viitoriu ofertele dela acestu institutu, unde li-se crescu pe anu cate 25—30 de tineri — cateva comune cadu in cerculu Caticaulu, altele in a Retégului, ci Il. Sa D. eppu din Gherla si va intinde precum si pan'acum parintiésca grige cá scóla acésta se nu suferé lipse, din contra se i se amelioréze sórtea.

— In vér'a trecuta se convoira conducatorii poporului de ambe confesiuni se mai tenéze o apropiere, si vedjendu cum obligatiunile imprumutulu natiunalu pe di ce merge se vendu si se facu nimica, s'a incercatu aceste a le oferí pentru fundulu scolariu. Dupa proiectulu alaturatu comunele tóte s'au invoitu ci durere ven. consistorii nu le-au aplacidatu*) cá si candu dieu n'am fi in un'a si aceeasi patria, n'am avé o mama dulce, un'a si

*) Pe sfatulu D-lui vice-comite mai tóte comunele si-au vendutu obligatiunile in tómn'a acésta, si cu cate 76 f. suta, acum nici pomana numai e de ele, Idem.

aceea limba, datini, religiune! ci e sperantia cumca in scurtu vomu cantá inca între paretii acestei scóle: »Dar noi patrunsi la . . . jurámu ca vomu dá man'a se fimu pururea frati!

Lapusiulu ungurescu, in Octovre.

B.

Multiamita publica!

M. O. D. Vasiliu Popu fostului prefeptu alu studioloru si profesoriu in seminariulu g. c. Ghierleanu.

Adunandune cu ajutoriulu lui Domnedieu sanatosi dela vertele parintiesci éراسi între murii acestui institutu literariu, cá sene apucámu de edificiuulu celu maretiu si pomposu alu scientioloru, — ne amu reintorsu in gradin'a museloru cá se-le cantámu cantece sonóre si nutritóre de suflete, cu renoite poteri ne apucámu de percurgerea studioloru teologice, — carii suntu bas'a si fundamentulu fericirei atatu acelei tempurarie, catu si acelei eterne. —

Inse dupa ce amu facutu o privire seriosa nu te amu aflatu, si nu te aflámu in midilocolu nostru M. O. Dle! cu dorere debue se marturisimu inaintea ori-si cui, — ca nu aflámu in midilocolu nostru pe acelu doritu barbatu, carele pre noi, — carii ne adunámu din tóte unghiurile patriei, cu bracie deschisa ne ascépta in sinulu acestui seminaru domesticu pre acarui arena deunadata fuseremu norocosi a pasí; noi amu pasítu cá incipienti spre teologia, éras M. O. Dta, cá prefeptu de studie si profesoriu; unde apoi in decursulu estoru 3 ani trecuti ne-ai condusu, cá conducatoriulu intieleptu catra limanulu fericirei, prosperitatei, si catra scopulu la care amu tientitu si tientimu.

Ilustritate'a sa bunulu nostru Parinte si Eppu alu Ghierlei, cunoscanduti pré bine insusirile carii te caracteriséza, — sentiendu lips'a unui atare preotu cum sunteti Dvostra, a binevoitu parintieste a te transpune in Santau de administratoriu protopopescu si parochu localu; — cá acolo cu talentele-ti celea eminente, si cu sciintia-ti cea fundamentele, se conduci acea turma credintiosa patriei si natiunei catra fericirea cea pamentésca si cerésca. Te-a dispusu acolo, — cá turm'a cea numerósa a poporulu romanu s'o indrepti pre calea civilizatiunei, spre care astadi tóte popórele si natiunile nisuestu; cu catu mai — virtosu avemu lipsa noi romanii, carii amu fostu sgudiuti de avantagiurile si fatalitatile noverceloru tempestati.

M. O. Dle! cu dorere simtímu departarea Dtale din midilocolu nostru, si aceast'a cu atat'a mai tare ne apasá animele nostre. caci nu te potemu onorá in persóna cu cate o salutare purcediendá din adunculu animeloru nostre, si se ti prestámu acea dulce si sincera multiumita cu care-ti suntemu detori, cá unui profesoriu; — dar' nu numai cá unui profesoriu ci si cá unui barbatu alu natiunei nostre, care a luatú parte la tóte conflictele anului acestuia, si in a caruia peptu bate unu sange ferbinte romanescu si adeveratu patriotecu.

Mai incolo in tóta franchéti'a si sinceritatea ti marturisimu, si ne adresámu sincer'a-ne multiamita cu carea ne simtímu indatorati catra M. O. DTa! pentru tóta ostenéti'a, carea ai intornatu-o catra noi si asupra nóstra, cá catra nesceari fii de buna sperantia a dulcéi si iubitei nóstre natiunii — lovindu, si restornandu tóte pedecile acelea, — carii dóra ni s'aru fi potutu pune spre impedecarea inaintarei nóstre in sciintie, virtute si moralitate; aducandu-ne aminte de nerepetite — ori cá se intorcemu adeseori foile istoriei, care este isvorulu celu mai securu spre asi cunósce unu poporu glori'a sa; — asiadara si noi numai prin si cu ajutoriulu istoriiloru celoru fidedemne ne potemu cunósce, ca cine suntemu; mai pe scurtu dicundu: Ne-ai adusu aminte ca ori-entre ce impregiurari se ne falimu cu numele acestu eroicu, cu carele providenti'a s'a induratu a ne inzestrá; se ne aducemu aminte de Rom'a domn'a lumei caci ea e maic'a nóstra, si de Traianu parintele nostru, care a colonisatu Dacia cu stranapoti romaniloru, carii suntemu noi.

Te asecurámu M. O. Dle! din partene ca sementi'a sedita in aminele nóstre a picatu in pamentu fructiferu, si va produce frupte multe si manóse la timpulu seu. Fiu incredintiati ca simburele acél'a, care a jamétu infasiuratu in leganulu orbei nesciintie, seculi peste seculi sugrumatu de furi'a tempuriloru celoru barbare, acum in cepe ase desvoltá in totu romanulu in care, mai este inca unu picuru de sange strebunu, cu atat'a mai vertosu in noi carii cunostemu bine catastrofele natiunei nostre.

Inca odata ne mai repetímu adunc'a-ne multiumita, asecurandute M. O. Dle! ca intru noi vei avea deplinatú mangaiere, si dupace vomu pasí la locurile prin Santia. Sa Eppulu nostru destinate; — vomu silí cu totii cu pasi energici si paraleli a conduce poporulu romanu spre inaintare; Ti vomu urmari pasii — cu totii vomu porní bucurosi cu crucea in frunte pentru apararea atotu

cei santu, dreptu si salutaru pe acestu pamentu. — Primesce M. O. D. si amate alu nostru profesoriu cá seti intonâmu versulu urmatoriu alu poetului: „*Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt*“ carele cu litere nestergivere e inscriu pe boltitur'a animeloru nôstre. Primesce dela noi cá dela adeverati discipuli ai Dvostre acésta a nôstra recunoscintia si multiemita publica.

Ghierl'a 2. Noemvrie.

Stimatorii fii si alumni
din Seminariului G. C. Ghierleanu.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare)

§. 48. Sismanu Streantimeru 1353—1392.

Sismanu, séu Susmanu e fiulu lui Michailu IV. si eschide pe fiulu lui Alesandru dela regatu. Regele avea trei frati, pe Stratimiru banu in Vidinu pe Asanu in Preslavu si Tracia, si pe alu treile (Marcu ?) in Dobrodicia, — éra elu a remasu in Ternovu. Impartîrile unei tieri, suntu simptomele de mortale ei. —

Sub conducerea lui Marcu bulgarii si grecii se resculara in contra lui Ion Paleologu, si acést'a chiamà pe Amuratu cu turcii in ajutoriu, — Amuratu vine cu 12.000, si 'i invinge, — apoi din voi'a lui Ion Paleolog cuprinde Culiopoiulu, — dar' mai tardîu fora sfiala si Odriu, si-si pune resiedintî'a aci. —

Amuratu 'si puse in cugetu cá sesi resbune a supra lui Sismanu, pentrucu locutorii lui ajudá pe imperatulu, si pentru acést'a a platitu luntriloru genoveze cá se-i treca óstea in Bulgari'a (1360). — Aci bate pe Sismanu, carele fuge la Dunare, si deaci tramite soli de pace, — si capeta de muiere pe fét'a lui Amuratu, nascuta din Breid'a. — Amuratu intra in Servi'a si aci a luat cu puterea pe fét'a lui Urosiu regelui Serviei, — apoi voindu cá se mei triumfe in Bulgaria, aude ca in Asia e rescóla, si se rentorce. —

Abiá se rentórsera turcii, si pornî (1365) Ludovicu regele Ungariei, carele cuprinde Vidinulu si pe banulu Stratimiru —

nerele lui Alesandru I. Basarabu din Romani'a — 'lu prinde si 'lu duce captivu. Peste unu anu Sismanu pléca cu turcii in contra lui Ludovicu dar' acést'a confederatu cu Vlaicu domnulu Romaniei 'i bate. —

Scapandu Stratimiru din captivitate, Vlaicu in 1369 trece Dunarea scóte pe unguni din Vidinu si pune éra pe Stratimiru, — dela care, Ludovicu 'lu recuprinde la unu anu. —

In 1389 vine Amuratu cu turcii, si predeza tóte provinciile dela Dunare, — Mircea I domnulu Romaniei, Lazaru alu Serviei, si Nicolau Gura cu ungunii pléca in contra loru. — Intelninduse in 15. Maiu la Craiov'a lenga Margu, se luptara pana séra fara sucesu, — si peurma se retrasera crestini.

Unu serbu ucide pe Amuratu II. — Lazaru cade prinsu si i se taia capulu, — Sismanu se supuse si peurma fû ucisu de Baiazetu fiulu Sultanului.

In acestu modu cade Bulgari'a, si regatulurei in 1392 se face unu Sangia cu turcescu; éra natiunalitatea meso-si macedoromaniloru apune pentru seculi, — pana ce la dacoromani — desi avea si ei batai cu turcii, incepe a se desvelî si intarî. — Ce nenorocire mare adusera turcii asupra crestineloru in Europ'a, numai in viitoriu vomu vedé; Nu arfi pututu se se intemple acést'a déca domnitorii crestini érá ómeni, — inse si ei au vrutu numai se rapésca dela cei mai slabi, si se ucida alte popóre crestine; —

(Vá urmá.)

Varietate.

Insciintiare interesanta.

Vien'a in 28. Oct. 1861. Cui nu-i sunt inca in prospeta, electrisatória suvenire maretiele lupte a le barbatiloru nostri natiionali in diét'a Ungariei de asta véra! — Cine nu a observatu, cum opiniunea publica in privintî'a nôstra romaniloru de atunci incóce incepû a luá cu totul alta facia multu mai respectuósa si favoravera! — Care romanu adeveratu nu-si pórtá de atunci capulu mai pe susu!? Inse care totdeodata nu va fi oftandu cu totu dorulu unei anime multiamitória a-i vedé, a-i cunósce pe acei bravi luptatori

nazionali, pe acei contemnatori de ori-ce scrupuli si periculi, — ai vedé si a-i venerá incai in tipulu „in portretulu seu! Deci ce erá mai firescu lucru, decatu provocările ce curendu se redicara de prin tóte partile, cá adica acei pré-demni fii ai natiunii romane se se personéze intr'unu tablou, o icóna la-olalta, carea icóna se infrumteteze casele tuturoru romaniloru adevirati, incepédu dela palatele boieriloru pana la colibutiile sermaniloru muncitoru! —

In urn'a acestor'a — nnu teneru artistu romanu: academiculu Nicolau Popescu intreprinse in lun'a trecutulu Augustu anume o calatoria la Pest'a si desemnà cu penelu geniale dupa natur'a tipuriloru celoru diece deputati romani, cari se distinsera mai cu séma prin o armonia si solidaritate de pareri, principia si lucrari, caror'a apoi la dorinti'a loru comune mai adause cá a-lu unusprediecelea pe Dsa Domnulu Gabr. de Mihaliu, ce de si nu se potrivia intru tóte cu cei diece, totusi nunumai le stá intru tóte mai aprópe ci totdeodata prin unu zelu natiunale esemplariu si prin o sinceritate si cordialitate adevratu fratiésca, sciù estórcé din partea loru tóta stim'a si totu respectulu!

Aceste portrete, cari tóte infacisíeza pe barbati nostri in costumurile loru, natiunali, se incredintiara apoi mie subscrisululu spre a-le procurá litografirea si respandirea.

Deci componendu-se din ele o icóna mare, pe o cóla regale, in carea dupa alfabetu sunt grupati cinci intr'unu síru precum: Babesiu, Bogdanu, Buteanu, Dr. Maniu, Mihali, — si siése de suptu precum: Popu, Pascu, Popa, P. Desianu, S. Popovicu si Vladu, — acum in pucine dile acest'a icóna interesante si formósa va fi completa si de locu se va tipari si respandi.

Portretele tóte sunt fórte bine nimerite si destulu de mari, cevasi mai mari decatu de comune s'a dedatu a se face astfelu de tipuri incatu cu usuratate se potu cunósce de pe ele tóte trasurile, tóta caracteristic'a insemnatiloru nostri barbati ce infacisíeza. D'asupra loru, in midilocu se vede o cununa civile de stejari, de acarei un'a si alt'a parte ceva cam mai susu se citește: „Romanii anteluptatori pentru egalitatea natiunale“ ér' apoi in launtrulu cununei: „in diét'a Ungariei din anulu 1861“. De desuptu sunt notate simplu numele corespundiendu pusetiunei fiacarui.

Deci pentruca acésta pe interesanta si frumósa

icóna natiunale se se póta lati catu mai multu, pentru ca si celu mai seracu se si-o póta castigá am aflu cu cale in contielegere cu domniu deputati, cá se se tiparésca esemplare si pe hartia comune, cu unu pretiu cum nu s'a mai auditu de micu, — si éra-si esemplare pe hartia fina si elegante cu pretiuri mari.

Socotu ca déca vomu defige pretiulu esemplariloru d'antaia categoria cate cu 1 f. 20 cr. v. a. cu espeditiune séu transportu cu totu asemenea celalalte cate cu 2 respective 4 f. pentru partile ce se tienu de Austri'a, si cate cu 6 respective 12 duodiecieri pentru Principatele-Unite etc. — onoratu publicu — luandu in socotintia, ca icón'a nóstra face o cóla mare si cuprinde 11 portrete pecatu de frumósa, pe atatu de interesante, — va recunósce meritulu intentiunei nóstre, cu atatu mai virtosu, déca-i vomu observá aici, ca la invoirea comune a barbatiloru nostri competenti, castigulu ce va remané curatu dupa respunderea tuturoru speselor, e destinatu spre remunerarea si inaintarea studiulu tinerulu nostru artistu N. Popescu; ér' incatu acelu castigu ar' ajunge o suma peste asteptare insemnata ce prin unu concursu abundante mai alesu din partea fratiloru nostri Moldo-Romani pre e posiveru, — o parte din elu spre acoperirea si altoru lipse natiunale intetitorie; dupa cum voru chipsuí acést'a competenti nostri domni, caroru la timpulu seu prin subscrisulu se voru substerne ratiunile pe deplinu.

Deci eu subscrisulu pe langa acésta insciintiare me adresezu si rogu pe toti coleclantii tuturoru gazetelor si foiloru nóstre si peste totu pe toti zelosii natiunalisti, cá se adune catu mai curendu catu mai multi subscribenti la intreprinderea nóstra, luandu totdeodata dela cei-ce voru respunde de locu si banii, si tramitiendu-ne sub adres'a sub insemnata — fara tóta intardiarea atatu numerulu subscribentiloru si banii incasati, catu si insemnarea curata, unde, cate si ce felu de esemplare se espeduimu.

Apelandu in fine la intregulu nostru pré-onoratu publicu natiunale, si rogandu pe toti pré-stimatii domni redactori ai foiloru nóstre spre publicarea acestei insciintiari, romanu subscríindu-me

G. B. Poppovicu,

Alter Fleischmarkt Nr. 706 in Vien'a.